

امکان‌سنجی اجرای سیاست‌های حمایتی از هنرمندان ذیل ساختارهای موجود

چپ نام

خداي بزرگ بخشايش هميشه بخشاند

شماره مسلسل: ۱۸۸۷۵

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۱/۲۲

عنوان گزارش:

امکان‌سنجی اجرای سیاست‌های حمایتی از هنرمندان ذیل ساختارهای موجود

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه فرهنگ عمومی، هنر و صنایع خلاق)

تهیه و تدوین کنندگان:

ابراهیم غلامپور آهنگر، رضا مستمع

مدیر مطالعه:

رضا مستمع

ناظران علمی:

موسی بیات، سجاد صفارهرندی

اظهار نظر کننده:

علی صابری دمنه (دفتر حقوقی)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

منوچهر شاهسوار، مقصود نعیمی‌ذاکر، جعفر رجبلو، امیرعباس ستایشگر، غلامرضا موسوی، مهران

اشراقی، مهدی شفیعی، حامد سهرابی، جلیل همتی، محمدرضا قنبری، مازیار ذبیحی

صفحه آرا:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

شیوا امین اسکندری

واژه‌های کلیدی:

۱. هنر

۲. نظام صنفی

۳. اصناف هنری

۴. صندوق اعتباری هنر

فهرست مطالب

۶	چکیده	۱۳	۲. وضعیت موجود تشکل های هنری
۶	خلاصه مدیریتی	۱۴	۳. تلاش برای استقرار نظام صنفی فرهنگ و هنر
۸	مقدمه و بیان مسئله	۱۶	۴. چالش ها، موانع و ملاحظات پیش رو
۹	۱. قالب های صنفی موجود برای حوزه هنر	۱۶	۱-۴- موانع و ملاحظات ناظر بر قوانین موجود
۹	۱-۱. غیر تجاری یا غیرانتفاعی	۱۷	۲-۴. ملاحظات حرفه ای و شغلی
۹	۲-۱. مؤسسه / انجمن / کانون فرهنگی	۱۹	نتیجه گیری و پیشنهادها
۱۰	۳-۱. غیر دولتی و مردم نهاد	۲۰	منابع و مآخذ
۱۰	۴-۱. انجمن صنفی	۲۱	پیوست
۱۲	۵-۱. سایر قالب ها ذیل اسناد، قوانین و مقررات دیگر		

فهرست جداول و نمودار

۲۲	جدول ۱. اعضای تحت پوشش مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی معاصر
۲۲	جدول ۲. سایر کانون ها، انجمن ها و تشکل ها (خارج از ۴ مؤسسه کلان فرهنگی - هنری)

امکان‌سنجی اجرای سیاست‌های حمایتی از هنرمندان ذیل ساختارهای موجود

[چکیده]

کار، ذیل این تعاریف قرار نمی‌گیرند. کم بودن اشتراکات حرفه‌ای میان اصناف هنری، تجمع نامناسب فعالان در سطوح مختلف در شکل صنفی، پراکندگی نامتقارن هنرمندان در سطح کشور و تمرکز اکثریت آنها در شهرهای بزرگ و امکان و توان اندک اصناف هنری برای پذیرش مسئولیت صدور مجوزهای کسب و کار و نظارت بر آن، از جمله موانع حرفه‌ای به‌شمار می‌آیند. لذا با توجه به الزاماتی چون، ارائه تعریف واحد از شغل هنری، توجه متوازن به تکالیف و حقوق مربوط به هنرمندان و تقویت حرفه‌ای‌گرایی در فعالیت‌های هنری، مقتضی است در نیازهای معیشتی هنرمندان به تقویت و حمایت از صندوق اعتباری هنر توجه کرد اما با توجه به تنوع رشته‌ها و آثار هنری تعدد شکل‌ها و انجمن‌های صنفی موجود را باید پذیرفت و مورد حمایت قرار داد.

استقرار نظام صنفی هنرمندان از مطالباتی است که هر از گاهی مطرح می‌شود. در حال حاضر سه نهاد با عنوان «خانه» (خانه سینما، خانه تئاتر و خانه موسیقی) و با مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۵۹ شکل هنری را دربردارند. خارج از آنها تشکلهای دیگری هستند که از وزارتخانه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، کشور و فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز گرفته‌اند. برخی ملاحظات قانونی و حرفه‌ای، ایجاد تشکل واحد صنفی برای هنر را بلاوجه کرده است. مطابق تعاریف قانونی موجود از صنف و صنفی بودن، فعالیت‌های هنری بنا به دلایلی چون، نداشتن محل؛ مالکیت‌های چندگانه و چندبُعدی؛ نبود روابط مرسوم کاری میان هنرمندان؛ ابتناء شغل هنری بر هنرمند و دشواری پذیرش الزامات ناشی از رعایت ضوابط مقاوله‌نامه‌ها و ترتیبات سازمان بین‌المللی

[خلاصه مدیریتی]

در این راستا «ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها»، مصوب ۱۳۷۵/۶/۲۷ در شورای عالی انقلاب فرهنگی، مهم‌ترین امکان حقوقی برای راه‌اندازی تشکلهای صنفی هنری بوده است.

انجمن صنفی هم به‌صورت یک مفهوم عمومی و هم به شکل انجمن صنفی کارگری و کارفرمایی (که شرایط خاص دارد) قابل تفکیک بوده و در قانون احزاب (مصوب ۱۳۶۰/۶/۷)، قانون نظام صنفی کشور (مصوب ۱۳۸۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی) و قانون کار (مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی) مورد توجه قرار گرفته است. اسناد، قوانین و مقررات دیگری مانند اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی،

استقرار نظام صنفی برای هنرمندان از مطالباتی است که در میان فعالان هنری و نیز سیاستگذاران مطرح شده و اقدام‌هایی نیز صورت می‌گیرد، اما تاکنون به نتیجه مشخص نرسیده است.

وفق اصل بیست و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران انجمن‌های صنفی آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. بر مبنای این اصل شکل‌هایی از فعالیت‌های صنفی با عناوینی مانند سازمان‌های غیردولتی، تشکلهای مردم‌نهاد، مؤسسه‌های غیرتجاری، انجمن‌های فرهنگی، انجمن‌های صنفی، مؤسسه‌های فرهنگی و مانند آنها شکل گرفته است.

فراهم است که نشان از عزم نظام حکمرانی برای بهره‌گیری از ظرفیت شکل‌های صنفی هنری است. اما این نظام صنفی با آنچه به عنوان «صنف» در چارچوب قانون نظام صنفی یا قانون کار قرار دارد، در برخی حالات با جنس فعالیت‌های هنری همخوانی کامل ندارد. از این جهت باید به منظور استقرار نظام صنفی مناسب با همه فعالیت‌های هنری، ملاحظات را در نظر داشت. لذا پیشنهادهای زیر قابل توجه هستند:

■ **قرار گرفتن فعالیت‌های هنری، با ویژگی‌های خاص خود، به عنوان «شغل» ذیل قوانین موجود نظیر قانون کار و تسری اطلاق «صنفی» برای مشاغل گوناگون هنری از طریق اصلاح قوانین یا مقررات مربوطه؛**

■ **یافتن اشتراکات شغلی و معیشتی واحد میان شکل‌های صنفی مختلف هنری و لزوم یکپارچه‌سازی آنها برای اینکه بتوانند در یک چارچوبی نظیر صندوق اعتباری و حمایتی گردهم آیند؛**

■ **ارائه تعریفی واحد از فعالیت‌های هنری در نظامات حقوقی کشور؛**
■ **حضور دستگاه تخصصی در همه مراجعی که قصد صدور مجوز برای فعالیت‌های صنفی هنری دارند؛**

■ **حمایت از هنرمندان با تفکیک فعالیت‌های هنری از نیازهای معیشتی ایشان؛**

■ **توانمندسازی شکل‌های هنری برای برعهده گرفتن برخی مسئولیت‌های صنفی؛**

■ **توجه متوازن به تکالیف و حقوق مربوط به هنرمندان در سطح حرفه و جامعه؛**

در پایان باید گفت بر مبنای قوانین و مقررات موجود و با توجه به اینکه در نیازهای معیشتی و رفاهی هنرمندان اشتراک منافع وجود دارد، استفاده از مکانیسم صندوق اعتباری هنر، به عنوان یک راهکار به جای صنف فراگیر می‌تواند مورد توجه قرار گرفته و تقویت شود، اما با توجه به تنوع رشته‌ها و آثار هنری، به نظر می‌رسد تعدد تشکلهای و انجمن‌های صنفی موجود در میان رشته‌های مختلف هنری را باید پذیرفت و مورد حمایت قرار داد.

نقشه مهندسی فرهنگی کشور، سیاست حمایت از اشتغال هنرمندان (مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی) و قوانین برنامه‌های چهارم و ششم توسعه نیز بر تشکیل تشکلهای صنفی صحنه گذاشته‌اند. در سطح کشور تشکلهای صنفی در حوزه هنر با چند شاخص قابل دسته‌بندی هستند: تشکلهای صنفی متکی به دولت؛ تشکلهای صنفی مستقل؛ تشکلهای چند تخصصی (در قالب «خانه»؛ تشکلهای خاص (در یک زیررشته تخصصی).

مهم‌ترین تلاش جهت استقرار نظام صنفی برای هنرمندان در سال ۱۳۹۸ به استناد بند «چ» ماده (۹۲) قانون برنامه ششم توسعه انجام پذیرفت و مقرره‌ای با عنوان «تصویب‌نامه در خصوص تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه در رشته تخصصی» در هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۸/۸/۱۹ به تصویب رسید. اما چندان دوام نیاورد و دو سال پس از تصویب، از سوی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۸ «خلاف شرع» تشخیص داده و بلااثر شد.

با این اوصاف استقرار نظام صنفی هنرمندان با ملاحظات روبه‌رو است. برخی موانع ناظر بر قوانین و مقررات موجود و برخی دیگر خارج از حیطه قوانین از جنس حرفه‌ای و شغلی هستند؛ نداشتن محل مشخصی برای فعالیت؛ در مالکیت چند نفر بودن آثار هنری؛ عدم تبعیت از ضوابط و مقررات اشتغال و فعالیت در یک زمان واحد و موقتی بودن روابط؛ قرار نگرفتن در قالب‌های شغلی مرسوم؛ الزامی نبودن داشتن مدارک دانشگاهی برای فعالیت هنری؛ غیرضروری بودن دریافت مجوز برای برخی از آثار؛ اهمیت پیام‌ها و محتواهای آشکار و پنهان آثار هنری؛ وجود محذورات جدی در پذیرش الزامات ناشی از قواعد بین‌المللی که تشکلهای کارگری و کارفرمایی را ملزم به رعایت ضوابط مقابله‌نامه‌ها و ترتیبات سازمان بین‌المللی کار (ILO) می‌کنند، از جمله موانع و ملاحظات در ابعاد قوانین موجود هستند.

تنوع در جنس فعالیت هنری میان اصناف هنری؛ تجمع نامناسب فعالان در سطوح مختلف در تشکلهای صنفی؛ پراکندگی نامتقارن هنرمندان در سطح کشور و تمرکز اکثریت آنها در شهرهای بزرگ و تردید در امکان و توان اصناف هنری برای پذیرش مسئولیت صدور مجوزهای کسب و کار و نظارت بر آن نیز از جمله موانع حرفه‌ای و شغلی هستند.

بر مبنای قوانین و سیاست‌های موجود امکان و ظرفیت حقوقی لازم برای استقرار نظام صنفی برای کسب و کارهای فرهنگی و هنری نیز

[مقدمه و بیان مسئله]

یکی از مباحثی که در سالیان اخیر مورد توجه فعالان حوزه اصناف فرهنگ و هنر قرار گرفته و از سوی دولت‌ها نیز پیگیری شده، تلاش برای ایجاد یک سازوکار گرد هم آمدن اصناف فرهنگی و به صورت خاص هنری در نظام واحد صنفی است. ساختاری که بتواند مانند نظام‌های صنفی فعال در حوزه‌های اقتصادی به صورت مؤثرتری از حقوق فعالان هنری حمایت کرده و از مزایای نظام‌های صنفی در سطح ملی، برای هنر بهره‌ای حاصل کند. در مقابل وجود برخی تفاوت‌ها در رشته‌های هنری و کمبود اشتراکات لازم برای ایجاد صنف فراگیر از مسائلی است که ایجاد صنف واحد را غیرممکن می‌کند.

اگر نظام صنفی را مجموعه‌ای از «قواعد و مقرراتی که در جهت ساماندهی، ایجاد تشکیلات، تعیین وظایف و نظم‌بخشی به فعالیت»^۱ در یک حوزه خاص برشماریم، این سؤال برای فعالیت‌های هنری مطرح می‌شود که با وجود اینکه اسناد سیاستی فرهنگی بر «تقویت نهادهای عمومی و سازمان‌های مردم‌نهاد و رفع موانع ساختاری، قانونی، اداری و اجتماعی ایجاد و فعالیت و مشارکت نظام‌مند آنها در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های کشور» (نقشه مهندسی فرهنگی کشور (راهبرد کلان (۱۲)، اقدامات ملی، بند (۲)) مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۱) تأکید شده، آیا امکان ایجاد چنین نظام فراگیری برای کل حوزه هنر وجود دارد؟ یا چنین نظامی برای هنرمندان چه ضرورتی دارد؟ و همچنین باید بدانیم اگر قرار است نظام صنفی را برای هنرمندان ایجاد کنیم باید چه ملاحظات را مورد توجه قرار دهیم؟ این گزارش در پی آن است تا با بررسی اسناد سیاستی و تقنینی و همچنین گفتگو با ذی‌نفعان و ذی‌ربطان ابعاد این سؤال‌ها را مورد بررسی قرار دهد.

۱. برگرفته از ماده (۲۳) آیین‌نامه اجرایی مواد (۲) و (۱۷) قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای (مصوب هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۳، ۴، ۲۱)

[۱. قالب‌های صنفی موجود برای حوزه هنر]

به منافع خود، به هم‌افزایی می‌پردازند. چنین سازوکارهایی در کشور ما نیز رواج داشته و قوانین نیز همواره به حمایت از آنها پرداخته‌اند. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل بیست‌وششم تأکید دارد که:

ایجاد صنف به‌عنوان شکلی از دورهم آمدن افراد در نظام اجتماعی، به نظام اقتصادی نیز تسری یافته است. چنانکه در آن مجموعه‌ای از افراد دارای اشتراک منافع در یک امر (غالباً شغلی و صنفی)، برای دستیابی

«احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.»

تشکل‌های هنری که در دسته کلی تشکیلات و مؤسسه‌های دارای مقاصد «غیرتجارتی از قبیل امور علمی یا ادبی» قرار می‌گیرند، در اساسنامه خود را با عنوان «غیرانتفاعی» معرفی کرده‌اند.

۱-۲. مؤسسه/انجمن/کانون فرهنگی

مصوبه «ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها»، مصوب ۱۳۷۵/۶/۲۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی،^۲ مهم‌ترین امکان حقوقی برای راه‌اندازی تشکل‌های صنفی هنری بوده و است.

مطابق ماده (۱) این مصوبه مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی، تشکیلاتی است که با اهداف و مقاصد فرهنگی اعم از انتفاعی یا غیرانتفاعی (طبق ماده (۵۸۴) قانون تجارت و آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷) و براساس شرایط مندرج در این ضوابط به مسئولیت اشخاص حقیقی یا حقوقی اعم از دولتی، عمومی و خصوصی، افراد واجد شرایط برای فعالیت در یک یا چند قلمرو فرهنگی، هنری، سینمایی و مطبوعاتی با سرمایه ایرانی تشکیل می‌دهند.

همچنین وفق ماده (۲) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی صلاحیت مؤسس یا مؤسسان و مدیر یا مدیران مسئول را با توجه به اهداف و موضوع‌های فرهنگی مندرج در اساسنامه آنها که مصادیق و قلمرو آن حسب مورد از سوی وزارتخانه مشخص خواهد شد، بررسی کرده و نسبت به صدور مجوز تأسیس تصمیم خواهد گرفت. نکته قابل توجه در ماده‌واحد الحاق شده به مصوبه فوق است که

بر مبنای این اصل شکل‌هایی از فعالیت‌های گروهی خارج از دولت با اهداف مختلف ایجاد و در قالب‌های اقتصادی-شغلی، سیاسی، فرهنگی و ... دور هم جمع شدند.

مطابق آنچه از اساسنامه‌های تشکل‌های موجود در حوزه فرهنگ و هنر به دست آمده، شاهد هستیم که با عناوینی مانند سازمان‌های غیردولتی، تشکل‌های مردم‌نهاد، مؤسسه‌های غیرتجاری، انجمن‌های فرهنگی، انجمن‌های صنفی، مؤسسه‌های فرهنگی و مانند آنها مورد اطلاق قرار گرفته و هر یک تابع قوانین و مقررات خاص خود هستند. در ادامه به اهم آنها اشاره می‌شود.

۱-۱. غیرتجاری یا غیرانتفاعی

غیرتجاری یا غیرانتفاعی بودن ویژگی است که بسیاری از اصناف فرهنگی و هنری در اساسنامه خود بدان اشاره کرده‌اند. در آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسه‌های غیرتجاری^۱ که بر مبنای مواد (۵۸۴) و (۵۸۵) قانون تجارت^۲ تدوین شده، بیان می‌دارد «مقصود از تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی مذکور در ماده (۵۸۴) قانون تجارت کلیه تشکیلات و مؤسساتی است که برای مقاصد غیرتجارتی از قبیل امور علمی یا ادبی یا امور خیریه و امثال آن تشکیل می‌شود اعم از آنکه مؤسسين و تشکيل دهندگان قصد انتفاع داشته یا نداشته باشند (ماده (۱) و در تبصره همین ماده متذکر شده که «تشکیلات و مؤسسات مزبور می‌توانند عناوینی از قبیل انجمن، کانون یا بنگاه و امثال آن اختیار نمایند ولی اتخاذ عناوینی که اختصاص به تشکیلات دولتی و کشوری دارد از طرف مؤسسات مزبور ممکن نخواهد بود». بر همین مبنا غالب

۱. مصوب ۱۳۳۷/۹/۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی.

۲. ماده (۵۸۴) - تشکیلات و مؤسساتی که برای مقاصد غیرتجارتی تأسیس شده یا بشوند از تاریخ ثبت در دفتر ثبت مخصوصی که وزارت عدلیه معین خواهد کرد شخصیت حقوقی پیدا می‌کنند.

و ماده (۵۸۵) - شرایط ثبت مؤسسات و تشکیلات مذکور در ماده فوق به موجب نظام‌نامه وزارت عدلیه معین خواهد شد.

۳. به استناد «اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» به‌ویژه بندهای «۲»، «۳» و «۴» و تبصره بند «۳» از قسمت (ب) مصوبه مورخ ۱۳۶۴/۱۲/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌منظور تحقق اهداف و اجرای وظایف قانونی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۱۲ (خصوصاً بندهای ۱۶-۱۷-۱۹-۲۲-۲۳-۲۴- ماده (۲) این قانون) به تصویب رسیده است.

در جلسه ۵۲۰ مورخ ۱۳۸۲/۴/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شد. طبق این ماده واحد الحاقی «مراکزی که براساس این ضوابط توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی تأسیس شده‌اند و نوع فعالیت آنها مشابه یکدیگر می‌باشد، می‌توانند اقدام به تأسیس مجموعه تشکیلات مرکزی با عنوان اتحادیه، مجمع، جامعه، انجمن و سایر عناوین مشابه در سطح استانی، منطقه‌ای یا کشوری نموده و براساس ضوابط از هیئت رسیدگی به امور مراکز فرهنگی مجوز فعالیت دریافت نمایند». به نوعی در این الحاقیه فرصت ایجاد تشکیلات فراگیر برای اصناف هنری به لحاظ حقوقی فراهم آمده است.

۱-۳. غیردولتی و مردم‌نهاد

ویژگی دیگری که در غالب تشکل‌های صنفی هنری بدان اشاره می‌شود، غیردولتی بودن آنهاست. مهم‌ترین اقدام‌های حقوقی برای رسمیت بخشیدن به این ویژگی را باید در قانون برنامه سوم توسعه (مصوب ۱۳۷۹) جستجو کرد.

ابتدا بر مبنای اهداف و سیاست‌های برنامه سوم توسعه، شورای عالی اداری مصوبه‌ای با عنوان «طرح نحوه صدور مجوز تأسیس تشکل‌های غیردولتی» را به تصویب رساند (جلسه مورخ ۱۳۷۸/۱۲/۱۱ به پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی کشور و وزارت کشور). این مصوبه با تصویب قانون برنامه سوم توسعه مسیر دیگری پیدا کرد. ماده (۱۸۲) قانون برنامه سوم توسعه وزارت کشور را مکلف کرده بود «با رعایت قوانین نسبت به تهیه طرح‌های مربوط به ایجاد و تقویت تشکل‌های مردمی (صنفی - تخصصی)، سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های محلی با هدف زمینه‌سازی برای واگذاری اعمال تصدی دولت به آنها و تقویت نظارت‌های سازمان یافته مردمی بر فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی، اقدام نموده و پس از تصویب هیئت وزیران به مورد اجرا گذارد». بر این اساس وزارت کشور به استناد اصل (۱۳۸) قانون اساسی «آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی» را به تصویب هیئت وزیران (در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۵) رساند. طبق این آیین‌نامه «سازمان‌های غیردولتی به تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشند». مرجع صدور مجوز فعالیت و نظارت نیز مشتمل بر هیئت نظارت شهرستان (متشکل از فرماندار، نماینده شورای اسلامی شهرستان و نماینده سازمان‌های غیردولتی شهرستان)، هیئت نظارت استان (مرکب از استاندار، نماینده شورای اسلامی استان و نماینده سازمان‌های غیردولتی) و هیئت نظارت کشور (مرکب از معاون ذی‌ربط وزیر کشور، نماینده شورای عالی استان‌ها و نماینده سازمان‌های

غیردولتی) بود که براساس این آیین‌نامه و با رعایت ضوابط مربوط، در سطح شهرستان، استان و کشور نسبت به نظارت بر سازمان‌های غیردولتی، غیر از تشکل‌هایی که مطابق قانون، مرجع نظارتی خاص برای آنها پیش‌بینی شده است، اقدام می‌نمایند. نظارت بر سازمان‌های غیردولتی فرااستانی، کشوری یا بین‌المللی با هیئت نظارت کشور بود. در واقع این آیین‌نامه را باید مبنایی برای «آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی» (مصوب ۱۳۸۴/۵/۸ توسط هیئت وزیران) و «آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد» (مصوب هیئت وزیران در جلسه‌های ۱۳۹۴/۱۲/۲، ۱۳۹۵/۱/۱۱ و ۱۳۹۵/۵/۲۷ به پیشنهاد وزارت کشور) برشمیریم. طبق «آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد» تعاریف ارائه شده همان تعریف قبلی است اما فعالیت‌های «هنری» که پیش‌تر (در آیین‌نامه مصوب ۱۳۸۴) به عنوان یکی از موضوع‌ها برای ایجاد تشکل بود، دیگر مصداق تشکل نبوده و از شمول این آیین‌نامه خارج شد (تبصره «۳» ماده (۲)).

همچنین «قانون نحوه تشکیل و فعالیت تشکل‌های صنفی - تخصصی» مصوب ۱۴۰۱، در همین چارچوب قرار گرفته و طبق ماده (۲۰) مصوب آن «مؤسسات فرهنگی، هنری و ادبی» و «سازمان‌های کارگری و کارفرمایی» از شمول این قانون مستثنی هستند.

۱-۴. انجمن صنفی

در کنار عنوان انجمن‌های فرهنگی، شکل و قالب دیگری که در سال‌های اخیر مورد توجه اصناف هنری قرار گرفته، انجمن صنفی است. انجمن صنفی هم به صورت یک مفهوم عمومی و هم به شکل انجمن صنفی کارگری و کارفرمایی (که شرایط خاص دارد) قابل تفکیک بوده و در چند قانون مورد توجه قرار گرفته است که در ادامه بدان پرداخته می‌شود.

۱-۴-۱. انجمن‌های صنفی در قانون احزاب

شکلی از انجمن‌های صنفی تابع قانون «فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده» (مصوب ۱۳۶۰/۶/۷) بودند که در ماده (۲) آن چنین آمده بود «انجمن، جمعیت، اتحادیه صنفی و امثال آن تشکیلاتی است که به وسیله دارندگان کسب یا پیشه یا حرفه و تجارت معین تشکیل شده، اهداف، برنامه‌ها و رفتار آن به گونه‌ای در جهت منافع خاص مربوط به آن صنف باشد».

در ماده (۱۰) نیز آمده بود «به منظور صدور پروانه جهت متقاضیان و نظارت بر فعالیت گروه‌ها و انجام وظایف مصرحه در این قانون کمیسیونی به شرح زیر در وزارت کشور تشکیل می‌گردد: نماینده دادستان کل کشور؛ نماینده شورای عالی قضایی؛ نماینده وزارت کشور؛ دو نماینده به انتخاب مجلس شورای اسلامی». لازم به ذکر است قانون مذکور به موجب قانون نحوه فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی مصوب

۱۳۹۴ نسخ شده است.

شورای عالی انقلاب فرهنگی ابتدا به صورت یک ماده واحد با ابتدا بر ماده (۲) قانون فوق مصوبه‌ای داشت. سپس آن را با مصوبه‌ای (در جلسه ۲۶۲ به تاریخ ۷ آبان ۱۳۷۰ با شماره ۶۰۵) تحت عنوان «نحوه تشکیل و صدور تأسیس انجمن‌های علمی و ادبی و هنری» جایگزین کرد. در ماده (۱) مصوبه جدید تأسیس انجمن‌های هنری و موافقت نهایی با تشکیل آنها و صدور مجوز تأسیس و تجدید پروانه و نظارت بر حسن انجام کار آنها را بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار داد. در ماده (۲) تأکید شده که این انجمن‌ها جنبه غیرانتفاعی دارند و به فعالیت علمی، فنی، هنری و پژوهشی رشته مربوط می‌پردازند. در ماده (۴) رسیدگی به درخواست تأسیس انجمن‌های مذکور و بررسی صلاحیت علمی و عمومی هیئت مؤسس و هیئت‌مدیره و تصویب آنها را با کمیسیون دانسته است که تحت نظر وزیر مربوط تشکیل می‌شود و در ماده (۵) تأکید شده که ترکیب کمیسیون ماده (۴) و شرح وظایف کمیسیون و چگونگی تشکیل هیئت بررسی تخلفات انجمن‌ها و نحوه رسیدگی به تخلفات و تعطیل موقت، لغو پروانه و انحلال انجمن‌ها مطابق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب وزرای فرهنگ و آموزش عالی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فعلی^۱، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و فرهنگ و ارشاد اسلامی خواهد رسید.

۲-۴-۱. انجمن‌های صنفی در قانون نظام صنفی

عمومی‌ترین شکل انجمن‌های صنفی بر مبنای قانون نظام صنفی کشور ایجاد می‌شوند. در ماده (۲) قانون نظام صنفی فرد صنفی را «هر شخص حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیت‌های صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید، فروش، توزیع، خدمات و خدمات فنی سرمایه‌گذاری کند و به عنوان پیشه‌ور و صاحب حرفه و شغل آزاد، خواه به شخصه یا با مباشرت دیگران محل کسبی دایر یا وسیله کسبی فراهم آورد و تمام یا قسمتی از کالا، محصول یا خدمات خود را به طور مستقیم یا غیر مستقیم و به صورت کلی یا جزئی به مصرف کننده عرضه دارد»^۲، شناخته است.

در ماده (۴) (اصلاحی ۱۳۹۲/۶/۱۲) صنف را چنین تبیین کرده که «صنف: عبارت است از گروهی از افراد که طبیعت فعالیت آنان از یک نوع باشد. صنوف مشمول این قانون، با توجه به نوع فعالیت آنها به دو گروه تولیدی- خدمات فنی و توزیعی- خدماتی تقسیم می‌شوند»^۳.

صدور مجوزهای مربوط به کسب و پروانه تخصصی و فنی مطابق مواد (۱۲) و (۱۳) این قانون به وسیله مراجع ذی صلاح صادر می‌شود. مراجع ذی صلاح برای صدور پروانه کسب «اتحادیه مربوطه»^۴ است و مرجع صدور پروانه تخصصی و فنی، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور یا سازمان‌ها و دستگاه‌هایی که مطابق مقررات مکلف به صدور پروانه تخصصی و فنی می‌باشند،^۵ در نظر گرفته شده‌اند.

نکته قابل توجه اینکه، در ماده (۵) آیین‌نامه مشاغل تخصصی و فنی (موضوع ماده (۱۳) قانون نظام صنفی) مصوب ۱۳۹۴/۴/۱۴ هنر با تعدادی از زیرمجموعه‌های آن^۶ به عنوان دسته‌ای از مشاغل تخصصی (گروه ۷) بر شمرده شده است.

نظارت بر فعالیت‌های اصناف هم طبق ماده (۱۱) به ترتیب بر عهده اتحادیه‌ها، مجامع امور صنفی، شورای اصناف کشور و کمیسیون‌های نظارت است و بالاترین مرجع نظارت بر امور اصناف کشور هم هیئت عالی نظارت است. دبیرخانه هیئت عالی نظارت که در وزارت صنعت، معدن و تجارت مستقر است (ماده (۵۴))، مرکب از وزیر صنعت، معدن و تجارت (رئیس هیئت)، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر کشور، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر دادگستری، وزیر امور اقتصادی و دارایی، فرماندهی نیروی انتظامی کشور، شهردار تهران، رئیس شورای اصناف کشور و رؤسای مجامع امور صنفی شهرستان تهران (ماده (۵۳)) است.

۳-۴-۲. انجمن‌های صنفی در قانون کار

در کنار دو قانون فوق‌الذکر قانون کار (مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام) هم به سازو کار مربوط به تأسیس انجمن صنفی پرداخته است. اما جنس صنفی که در این قانون بیان می‌شود دارای مختصاتی متفاوت بوده و بر دو بعد کارگری و کارفرمایی می‌پردازد.

ماده (۱۳۱) این قانون بیان می‌دارد که «در اجرای اصل بیست و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور حفظ حقوق و منافع مشروع و قانونی و بهبود وضع اقتصادی کارگران و کارفرمایان یک حرفه یا صنعت می‌توانند مبادرت به تشکیل انجمن‌های صنفی نمایند». بر اساس تبصره «۲» همین ماده «کلیه انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوطه به هنگام تشکیل موظف به تنظیم اساسنامه با رعایت مقررات قانونی و طرح و تصویب آن در مجمع عمومی و تسلیم به وزارت کار و امور اجتماعی جهت ثبت می‌باشند».

در آیین‌نامه «چگونگی تشکیل، حدود وظایف و اختیارات و چگونگی عملکرد انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوط» که بر مبنای ماده (۱۳۱) قانون کار از سوی هیئت وزیران (یکبار در تاریخ ۱۳۷۱/۱۰/۶ تصویب شد و بار دیگر در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۳ تصویب و جایگزین قبلی گردید) به تصویب رسید، به جزئیات بیشتری نسبت به تأسیس انجمن‌های صنفی و فعالیت‌های آنها پرداخته است.

در ماده (۱) این آیین‌نامه با تکرار صدر ماده (۱۳۱) قانون کار تصریح شده که تشکیل انجمن صنفی باید «متضمن حفظ منافع جامعه نیز باشد».

مطابق ماده (۲) کمترین نصاب لازم برای تشکیل انجمن صنفی کارگری در سطح کارگاه را ده نفر و در صنف، دست کم پنجاه عضو از صنف مربوط، از کارگاه‌های مختلف اعلام کرده و برای انجمن صنفی

۱. در ماده (۴) قانون مصوب ۲۸۳۱ صنف شامل چهار گروه تولیدی، خدمات فنی، توزیعی یا خدماتی بود.

۲. طبق آیین‌نامه اجرایی ضوابط لازم برای صدور پروانه کسب توسط اتحادیه‌های صنفی در شهرها (موضوع تبصره یک ماده (۲۱) قانون نظام صنفی)، مصوب ۱۳۸۱/۵/۸.

۳. طبق آیین‌نامه مشاغل تخصصی و فنی (موضوع ماده (۳۱) قانون نظام صنفی) مصوب ۱۳۹۳/۴/۴۱.

۴. عکاسی و فیلمبرداری؛ آرایشگران زن و مرد؛ گلدوزی؛ حکاکی چینی جات؛ کوزه و گلدان‌ساز و ظروف سرامیک؛ کارگاه تولید و چاپ عکس رنگی (لابراتوار عکاسی)؛ تولید و تعمیر آلات موسیقی.

کارفرمایی نیز گفته شده، دست کم با عضویت ده شخصیت حقوقی یا حقیقی تشکیل می‌شود.

ذیل ماده (۳) بیان شده که «به‌منظور هماهنگی در انجام وظایف محول شده و قانونی انجمن‌های صنفی کارگری و کارفرمایی هر صنعت یا حرفه یک استان می‌توانند مطابق این آیین‌نامه نسبت به تشکیل کانون انجمن‌های صنفی آن صنعت یا حرفه در آن استان اقدام نمایند». در تبصره این ماده توضیح داده شده که «کانون‌های انجمن‌های صنفی حرفه یا صنعت خاص در استان‌ها از اجتماع اعضای اصلی هیئت‌مدیره دست کم پنج انجمن صنفی مربوط تشکیل می‌شود (این کانون‌ها می‌توانند دارای تشکیلات مرکزی در سطح کشور باشند)».

بر مبنای ماده (۱۹) «ثبت تشکل‌های صنفی موضوع این آیین‌نامه و نظارت بر انتخابات و فعالیت آنها به‌عهده وزارت کار و امور اجتماعی است».

در فصل چهارم آیین‌نامه وظایف و اختیارات انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوط در دو شکل کارفرمایی و کارگری^۱ در مواد (۲۱) تا (۲۴) ذکر شده است.

این قانون یکی از استنادات جدی متولیان فرهنگی و هنرمندان برای تشکیل نظام صنفی فراگیر برای حوزه فرهنگ و هنر بوده که در ادامه بیشتر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۵. سایر قالب‌ها ذیل اسناد، قوانین و مقررات دیگر

اسناد، قوانین و مقررات دیگری که بر تشکیل تشکل‌های صنفی صحنه گذاشته‌اند، بدین شرح است؛

✱ اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۱)، بند «۲۳» اولویت‌ها و سیاست‌های کلی: کمک به ایجاد کانون‌های مخصوص نویسندگان و هنرمندان و مترجمان و روزنامه‌نگاران و خبرنگاران و تقویت جریان‌ها و تشکل‌های متعهد.

✱ نقشه مهندسی فرهنگی کشور (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۱)، در چند بخش از این سند به امر ایجاد تشکل و حمایت از آن اشاره می‌شود:

■ راهبرد کلان (۲)، اقدامات ملی، بند «۱۳»: حمایت از ایجاد و گسترش نهادها و تشکل‌های علمی و فرهنگی عمومی و مردم‌نهاد به‌منظور تبیین، احیا و معرفی روزآمد آثار و بازتولید ارزش‌های فرهنگ انقلاب اسلامی و دفاع مقدس،

■ راهبرد کلان (۱۲)، اقدامات ملی، بند «۲»: تقویت نهادهای عمومی و سازمان‌های مردم‌نهاد و رفع موانع ساختاری، قانونی، اداری و اجتماعی ایجاد و فعالیت و مشارکت نظام‌مند آنها در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های کشور،

■ راهبرد کلان (۱۲)، اقدامات ملی، بند «۱۸»: برنامه‌ریزی برای تکریم و تضمین حقوق قانونی اصناف، اقوام، مذاهب و اقلیت‌های دینی و تقویت رویکرد فرهنگی آنها در راستای تقویت وحدت ملی در چارچوب قانون اساسی.

✱ سیاست حمایت از اشتغال هنرمندان (مصوب ۱۳۸۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی) نیز در ماده (۲) خود برای اصلاح و تکمیل مقررات و ضوابط مربوط به فعالیت تشکل‌های صنفی و هنری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را مکلف می‌کند تا در مدت یک سال مقررات و ضوابط فعالیت تشکل‌های صنفی و هنری را اصلاح، تکمیل و گزارش نهایی آن را به شورای هنر ارائه نماید.

✱ قانون برنامه چهارم توسعه، ماده (۱۱۶) بند «الف»: در این قانون آمده که دولت مکلف است به‌منظور حمایت از حقوق پدیدآورندگان آثار فرهنگی، هنری و امنیت شغلی اصحاب فرهنگ و هنر، مطبوعات و قلم، بسترسازی برای حضور بین‌المللی در عرصه‌های فرهنگی و هنری و تنظیم مناسبات و روابط میان اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط با امور فرهنگی و هنری اقدام‌هایی را به‌عمل آورد که مهم‌ترین آن در بند «الف» آمده که بیان می‌دارد: «تهیه لایحه امنیت شغلی اصحاب فرهنگ و هنر و استقرار نظام صنفی بخش فرهنگ تا پایان سال اول برنامه چهارم». با وجود این تأکید هیچ‌گاه لایحه مزبور تهیه نشد.

بند «ج» ماده (۹۲) قانون برنامه ششم توسعه هم به امر استقرار نظام صنفی بخش فرهنگ اشاره کرده که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

۱. تعریف کارگر مطابق ماده (۲) قانون کار: کارگر از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان در مقابل دریافت حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزایا به درخواست کارفرما کار می‌کند. ماده (۱۸۸) قانون کار شاغلان مشمول قانون استخدام کشوری و سایر قوانین و مقررات خاص استخدامی همچنین کارگران کارگاه‌های خانوادگی را از شمول قانون کار خارج می‌کند. بنابراین این افراد مشمول ماده (۱۳۱) قانون کار و ماده (۱) آیین‌نامه انجمن‌های صنفی نمی‌باشند.

ماده (۱۸۸) قانون کار: اشخاص مشمول قانون استخدام کشوری یا سایر قوانین و مقررات خاص استخدامی و نیز کارگران کارگاه‌های خانوادگی که انجام کار آنها منحصراً توسط صاحب کار و همسر و خویشاوندان نسبی درجه یک از طبقه اول وی انجام می‌شود، مشمول مقررات این قانون نخواهند بود. ارسال تقاضانامه تأسیس و پیگیری مراحل ثبت انجمن صنفی با توجه به حوزه فعالیت (شهر، شهرستان یا استان) در اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان مربوطه و در صورتی که حوزه فعالیت انجمن صنفی فراتر از یک استان باشد، در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اداره کل سازمان‌های کارگری و کارفرمایی صورت می‌گیرد.

۲. وضعیت موجود تشکلهای هنری

بر مبنای مصوبه «ضوابط تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها» (شورای عالی انقلاب فرهنگی) تشکیل شده‌اند.

نکته قابل توجه اینکه برخی از انجمن‌های صنفی مانند انجمن هنرهای نمایشی، انجمن سینمای جوان، انجمن موسیقی ایران و ... ارتباط بسیار گسترده و وثیقی با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان‌های مربوطه دارند. چنانکه اعضای هیئت مدیره و مدیران عامل این انجمن‌ها با نظر بالاترین مقام مسئول دولتی (وزیر یا رئیس سازمان یا معاون وزیر) تعیین و حکم خود را دریافت می‌کنند. همچنین به‌عنوان بازوهای اجرایی دستگاه، بخشی از اعتبارات و بودجه آن انجمن از طریق وزارتخانه در قالب کمک تأمین می‌شود.

در حوزه هنرهای تجسمی هم اگرچه نهاد ملی واحدی برای تشکلهای مربوط به این حوزه نیست، اما در اکثر استان‌های کشور انجمن‌های هنرهای تجسمی تشکیل و فعال هستند. تشکلهای تخصصی نیز در این رشته هنری وجود دارند، مانند مجسمه‌سازی، خوشنویسی، نقاشی و ... که هنوز گردهم نیامده‌اند. باین حال «مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی معاصر» یکی از مهم‌ترین مؤسسه‌های مربوط به حوزه هنرهای تجسمی است که خدماتی را برای هنرمندان ۱۰ رشته اصلی این حوزه فراهم می‌کند. این مؤسسه با شخصیت حقوقی مستقل و به‌صورت غیرانتفاعی و غیردولتی با التزام به رعایت مقررات موضوعه کشوری و ضوابط حاکم بر تأسیس مؤسسه‌ها و مراکز فرهنگی هنری، در سال ۱۳۷۸ تشکیل شده است. طبق آنچه در سایت این مؤسسه^۱ بیان شده بیش از ۴۰۰۰ نفر فعال در این رشته هنری عضو این مؤسسه هستند و از خدمات آن بهره‌مند می‌شوند (فهرست اعضای این مؤسسه در پیوست آمده است). با توجه به وضعیت موجود، تشکلهای صنفی شناسایی شده در حوزه هنر را می‌توان در چندگونه زیر دسته‌بندی کرد:

تشکلهای صنفی متکی به دولت: این تشکلهای خود در دو طیف دسته‌بندی می‌شوند: طیف کاملاً وابسته که با وجود اعلام استقلال و غیردولتی بودن در اساسنامه خود، منتهی یکی از مدیران ارشد دولتی (در سطح وزیر، معاون وزیر، رئیس سازمان یا مدیر کل) در هیئت‌های امنا یا مدیره آنها حضور دارد؛ و طیف تا حدودی مستقل‌تر که تنها دریافت‌کننده کمک‌های دولتی هستند. اکثر قریب به اتفاق این تشکلهای بر مبنای مصوبه «ضوابط تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها» تشکیل شده‌اند. برای مثال انجمن هنرهای نمایشی (دارای ۳۴ شعبه در کل کشور).

در حال حاضر در عرصه فرهنگ خصوصاً هنر با طیفی از اصناف مواجهیم که در رشته‌های مختلف هنری تشکلهایی برای خود ایجاد کرده‌اند. در حوزه هنر چند رشته هنری اصلی داریم؛ فیلم و سینما، هنرهای نمایشی، موسیقی، هنرهای تجسمی، شعر و ادبیات، معماری و هنرهای ترسیمی. در ساختار دولتی در پنج رشته فیلم و سینما، هنرهای نمایشی، موسیقی، هنرهای تجسمی، شعر و ادبیات نهادسازی شده‌اند، یعنی سازمان یا معاونت و اداره کلی برای مدیریت این رشته‌ها استقرار یافته است. در خارج از ساختار دولتی، طیف متنوعی از رشته‌های هنر و تخصص‌های مختلف آن به‌صورت تشکلهای صنفی وجود دارند که آمار دقیقی از آنها موجود نیست، زیرا از مراجع مختلف با عناوین گوناگون مجوز خود را دریافت کرده‌اند. اما سه نهاد خانه سینما، تئاتر و موسیقی مهم‌ترین این تشکلهای را در ذیل خود آورده‌اند.

خانه سینما مطابق اساسنامه^۱ خود مؤسسه‌ای است مستقل، غیرسیاسی، غیردولتی و غیرانتفاعی و متشکل از تشکلهای قانونی اصناف هنر-صنعت سینمای ایران که در چارچوب قانون اساسی جمهوری اسلامی و تحت نظارت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فعالیت می‌کند. ذیل این تشکیلات ۳۲ انجمن قرار دارند.

در اساسنامه خانه موسیقی^۲ بیان شده که کانون فرهنگی هنری خانه موسیقی به‌عنوان مؤسسه‌ای فرهنگی و هنری با اهداف صنفی، تخصصی و غیرسیاسی متشکل از دست‌اندرکاران متعهد موسیقی کشور شامل مصنفان، نوازندگان، خوانندگان، محققان، مدرسین، سازندگان ساز، ترانه‌سرایان و تولیدکنندگان و پخش‌کنندگان آثار موسیقی که به‌انگیزه ترویج و اشاعه و اعتلای فرهنگ و هنر اصیل ایرانی و اسلامی و براساس اهداف فرهنگی مطروحه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با التزام به رعایت ضوابط حاکم بر تأسیس مؤسسات و مراکز فرهنگی هنری تشکیل شده است. ذیل خانه موسیقی ۱۰ تشکل با عنوان کانون قرار دارند.

خانه تئاتر هم در اساسنامه خود^۳ یک مؤسسه فرهنگی-هنری نامیده می‌شود و نوع مؤسسه را که با هدف فرهنگی و مقاصد غیرتجاری، غیرسیاسی تأسیس شده، غیرانتفاعی اعلام کرده است. ۱۷ انجمن در خانه تئاتر گردهم آمده‌اند.

در کنار این سه نهاد صنفی و ۵۹ تشکل هنری ذیل آنها، تعداد بسیاری هم تشکلهای صنفی و حرفه‌ای هنری دیگری وجود دارند. برخی از این تشکلهای مجوز خود را بر مبنای قانون کار دریافت کرده‌اند، برخی نیز از وزارت کشور. اما بیشتر آنها با مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و

۱. اساسنامه خانه سینما مصوب ۱۵ مهر ماه ۱۳۹۲ در مجمع عمومی فوق‌العاده خانه سینما (در سایت خانه سینما: <https://www.khanehcinema.ir/fa/provision/>)

(<https://www.khanehcinema.ir/fa/provision/>)

۲. اساسنامه خانه موسیقی (در سایت خانه موسیقی: <http://www.iranhmusic.ir/page/918929/>)

۳. اساسنامه مؤسسه فرهنگی - هنری خانه تئاتر (در سایت خانه تئاتر: <https://theaterforum.ir/Page/statute>)

تشکیل‌های منطقه‌ای: تشکیل‌هایی هستند که در یک رشته یا زیررشته هنری در یک منطقه جغرافیایی در سطح استان یا شهرستان تشکیل خود را به ثبت رسانده‌اند. انجمن صنفی کارفرمایی تهیه‌کنندگان فیلم استان تهران.

تشکیل‌های ملی: این تشکیل‌ها در عناوین مختلف و رشته‌های هنری از هنرمندان در سطح کشور برای تشکیل خود عضوگیری کرده‌اند نظیر انجمن هنرمندان نقاش ایران (فهرستی از این تشکیل‌ها در پیوست آمده است).

تشکیل‌های صنفی مستقل: این تشکیل‌ها کمترین حمایت‌ها را از دولت دریافت می‌کنند و بنا به علقه‌های صنفی و بر مبنای قوانین و مقررات مختلفی تشکیل شده و فعال هستند. نظیر انجمن صنفی هنرمندان موسیقی ایران.

تشکیل‌های چند تخصصی: این تشکیل‌ها که در قالب «خانه» پایه‌گذاری شده‌اند اصناف تخصصی مربوط به یک رشته هنری را گرد هم آورده‌اند؛ مانند خانه تئاتر ایران.

تشکیل‌های خاص: تشکیل‌هایی هستند که در یک زیررشته تخصصی اعضای خود را پذیرفته‌اند، مثل انجمن خوشنویسان ایران.

۳. تلاش برای استقرار نظام صنفی فرهنگ و هنر [

فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه در رشته تخصصی» در هیئت وزیران به تصویب رسید. در واقع مهم‌ترین اقدامی که برای ایجاد و استقرار انجمن و نظام صنفی برای حوزه هنر صورت پذیرفت، مصوبه هیئت وزیران بود. هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۸/۸/۱۹ به پیشنهاد مشترک وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و به استناد اصل یکصدوسی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در راستای اهداف مندرج در بند «چ» ماده (۹۲) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۹۵ - و به منظور تأمین امنیت شغلی شاغلان مشاغل فرهنگی و هنری و رسانه‌ای و تسهیل فعالیت صنفی و حرفه‌ای در این حوزه، تصویب کرد. این تصویب‌نامه با ۷ بند به شرح زیر بود:

در بند «چ» ماده (۹۲) قانون برنامه ششم توسعه (نظیر قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که بر ضرورت تشکیل نظام صنفی هنر تصریح شد) دولت مکلف شده بود تا به منظور حمایت از حقوق پدیدآورندگان آثار فرهنگی، هنری و امنیت شغلی اصحاب فرهنگ و هنر و مطبوعات و قلم، صدا و سیما و رسانه، بسترسازی برای حضور بین‌المللی در عرصه‌های فرهنگی، هنری و تنظیم مناسبات و روابط میان اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط با امور فرهنگی و هنری اقدام‌هایی را به عمل آورد. یکی از این اقدام‌ها «تمهیدات قانونی لازم جهت امنیت شغلی اصحاب فرهنگ و هنر و مطبوعات و قلم، صدا و سیما و رسانه و استقرار نظام صنفی بخش فرهنگ» بود. با استناد به این بند تصویب‌نامه‌ای با عنوان «تصویب‌نامه در خصوص تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار

۱. اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه می‌توانند برای تأسیس انجمن صنفی سراسری در رشته تخصصی، درخواست خود را به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ارائه کنند.
۲. کانون انجمن‌های صنفی فرهنگ و هنر و رسانه، از اجتماع نمایندگان حداقل پنج انجمن صنفی سراسری همگن تشکیل می‌شود.
۳. کانون فراگیر سراسری انجمن‌های صنفی فرهنگ و هنر و رسانه، متشکل از حداقل (۲۱) نماینده کانون‌های انجمن‌های صنفی مربوط خواهد بود.
۴. در صورت بروز اختلاف نظر در ثبت انجمن‌های صنفی بخش فرهنگ، هنر و رسانه و تشخیص شمول یا عدم شمول متقاضیان، کمیسیونی با ترکیب زیر تا زمان تشکیل کانون فراگیر سراسری انجمن‌های صنفی فرهنگ و هنر و رسانه تشکیل می‌شود: الف) نماینده وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی. ب) نماینده وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی. پ) هفت نفر از نمایندگان تشکیل‌ها و انجمن‌های فرهنگی و هنری و رسانه‌ای که توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و پس از مشورت با نمایندگان تشکیل‌های بخش فرهنگ و هنر و رسانه انتخاب می‌شوند.
۵. دبیرخانه کمیسیون موضوع بند (۴) این تصویب‌نامه تا زمان تشکیل کانون فراگیر سراسری، در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (بدون افزایش ساختار و نیروی انسانی فعلی) تشکیل می‌شود.
۶. کمیسیون موضوع بند (۴) این تصویب‌نامه موظف است ظرف دو سال، شرایط لازم برای تغییر و انطباق وضعیت تشکیل‌های صنفی و حرفه‌ای و فرهنگی و هنری و رسانه‌ای موجود را که براساس قوانین و مقررات مختلف به ثبت رسیده‌اند با ضوابط موضوع بند (۷) این تصویب‌نامه فراهم کند.
۷. دستورالعمل چگونگی تشکیل جلسات، تصمیم‌گیری، ابلاغ مصوبات و سایر امور مربوط به کمیسیون موضوع بند (۴) این تصویب‌نامه و همچنین ضوابط مربوط به نحوه تأسیس، چگونگی نظارت و نحوه فعالیت تشکیل‌های موضوع این تصویب‌نامه (اعم از کانون‌ها، خانه‌ها و انجمن‌ها) و تأسیس کانون فراگیر سراسری و تعریف و تشخیص مفاهیم مندرج در این تصویب‌نامه پس از تصویب در کمیسیون موضوع بند (۴) این تصویب‌نامه، با امضای وزیران فرهنگ و ارشاد اسلامی و تعاون، کار و رفاه اجتماعی ابلاغ می‌شود.

دیوان عدالت اداری بلا اثر شد.

رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری

هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۸ به ریاست معاون قضایی دیوان عدالت اداری در امور هیئت عمومی و با حضور معاونان دیوان عدالت اداری و رؤسا و مستشاران و دادرسان شعب دیوان تشکیل شد و پس از بحث و بررسی با اکثریت آرا به شرح زیر به صدور رأی مبادرت کرده است:

«با توجه به اینکه قائم مقام دبیر شورای نگهبان به موجب نامه شماره ۱۴۰۰/۸/۲۹-۱۰۲۲۸۴۰۱ در خصوص جنبه شرعی بندهای «۱»، «۳» و «۴» تصویب نامه شماره ۱۰۵۵۶۹-ت/۵۶۹۱۴-هـ/۱۳۹۸/۸/۲۲ هیئت وزیران اعلام کرده است که: «با توجه به نقش کانون فراگیر سراسری انجمن‌های صنفی در امری نظیر انتخاب بعضی اعضای شورای عالی کار و ... و عدم اشتراط قیود شرعی در منتخبین، عدم ذکر شروط اسلام و ایمان و وثاقت برای اعضای انجمن‌های یاد شده، خلاف شرع شناخته شد. ضمناً عدم اشتراط شروط اسلام و ایمان و وثاقت در اعضای کمیسیون موضوع بند «۴» مصوبه مورد شکایت نیز خلاف شرع شناخته شد»، بنابراین در اجرای احکام مقرر در تبصره «۲» ماده (۸۴) و ماده (۸۷) قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ مبنی بر لزوم تبعیت هیئت عمومی از نظریات فقهای شورای نگهبان، بندهای «۱»، «۳» و «۴» تصویب نامه شماره ۱۰۵۵۶۹-ت/۵۶۹۱۴-هـ/۱۳۹۸/۸/۲۲ هیئت وزیران خلاف شرع تشخیص داده می‌شود و مستند به بند «۱» ماده (۱۲) و مواد (۱۳)، ۸۴، ۸۷، و ۸۸ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ از تاریخ تصویب ابطال می‌شود».^۱

بدین ترتیب اقدام‌هایی برای ایجاد نظام صنفی فراگیر برای هنرمندان بی‌نتیجه ماند و تنها باعث شد برخی از تشکلهای صنفی وجهه‌ای کارگری یافته و شاهد پیدایش تشکلهای جدید باشیم.

این مصوبه در عمل مورد استفاده برخی از تشکلهای قرار گرفت و بنا به گزارشی که دبیر کمیسیون تشکیل کانون فراگیر فرهنگ، هنر و رسانه ارائه شده «از خرداد سال ۱۳۹۹ که فراخوان پذیرش تقاضاهای تشکیل انجمن‌های صنفی سراسری در حوزه فرهنگ، هنر و رسانه توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعلام شد تاکنون [تا تیرماه ۱۴۰۰]، ۷۴ عنوان درخواست در بخش‌های مختلف سینمایی، تئاتر، موسیقی، ادبی و ... به اداره کل سازمان‌های کارگری و کارفرمایی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی واصل که متعاقب آن برای تصمیم‌گیری به کمیسیون تشکیل کانون فراگیر فرهنگ، هنر و رسانه ارسال شده است. از ۷۴ تقاضای رسیده تاکنون ۶۰ مورد آن مصوب و نظر موافق یا مشروط کمیسیون را دریافت کرده و فقط ۱۱ مورد رد شده است و همچنین سه مورد هم در دست بررسی قرار دارد. البته ۱۱ موردی که رد شده عمدتاً دارای ماهیت کارفرمایی بوده است و بعضاً از سوی این کمیسیون در زمره مشاغل مرتبط با مصوبه شناسایی و تشخیص داده نشده‌اند یا اینکه از ماهیت صنفی خارج و ماهیت جنسیتی [مانند هنرمندان مرد ایران] یا قومیتی داشته‌اند یا اینکه دربرگیرنده بخش وسیعی از فعالیت‌های هنری بوده که به تداخل صنفی با برخی انجمن‌های مصوب منجر می‌شده است. تنها یک مورد در حوزه ادبی بوده که قبلاً تقاضای تأسیس انجمن مشابه داشته که به دلیل همگن بودن رد شده است. همچنین انجمن‌هایی که با تأسیس آنها موافقت شده شامل ۱۳ مورد در بخش تئاتر، ۲۰ مورد در حوزه سینما، ۱۱ مورد در بخش موسیقی، ۸ مورد تجسمی، ۳ مورد در حوزه رسانه، ۴ مورد در بخش فرهنگ و ۱ مورد در بخش مربوط به میراث فرهنگی بوده است».^۱

درواقع این مصوبه شرایط لازم برای ایجاد انجمن، کانون و کانون فراگیر صنفی را برای هنرمندان فراهم می‌کرد و این امکان ایجاد می‌شد که پس از تشکیل کانون فراگیر وظیفه حاکمیتی فعلی صدور مجوز برای تأسیس انجمن‌ها و کانون‌های جدید، برعهده آن گذاشته شود. اما چندان دوام نیاورد و تنها دو سال پس از تصویب، از سوی هیئت عمومی

1 <https://www.farhang.gov.ir/fa/>

2 <https://sajed.divan-edalat.ir/Assistances/ShowGCAssistance?print=1&id=12497news/589363/%D8%B3%D9%87%D8%B1%D8%A7%D8%A8%DB%8C->

[۴. چالش‌ها، موانع و ملاحظات پیش‌رو]

طریق یک یا چند نفر کارفرما در این نوع روابط کاری تا حدودی با روابط کارگر و کارفرمایی رایج متفاوت است.

زمانمند نبودن کار هنری: برخلاف غالب مشاغل، فعالیت‌های تولیدی هنری از ضوابط و مقررات اشتغال و فعالیت در یک زمان ورود و خروج ثابت و مشخص در طول شبانه روز یا حتی هفته و ماه تبعیت نمی‌کنند. بسیاری از تولیدات هنری تابع شرایطی مانند اقتضائات تولید و عرضه اثر، حس و حال هنری خالق اثر، آب و هوا و عوامل درون حرفه‌ای و بیرون آن هستند. بسیاری از پروژه‌های هنری که حتی به صورت جمعی هم اجرا می‌شوند، موقت و فصلی بوده و تداوم زمانی ندارند.

نبود روابط مرسوم کاری میان هنرمندان: در قالب‌های شغلی مرسوم فردی به عنوان صاحب کار فرد یا افرادی را به استخدام درآورده و در قبال دستمزدی کار یا خدمتی را دریافت می‌کند و در صورت تداوم این چرخه رابطه شغلی کوتاه مدت یا بلندمدتی میان آنها شکل می‌گیرد. در حوزه هنر هم آشکالی از این روابط وجود دارد، اما بسیاری از هنرمندان در قالب این چرخه قرار نمی‌گیرند. برای مثال یک نقاش، بدون سفارش کسی، تابلوهایی را تولید کرده و در صورت تمایل آنها را به فروش می‌رساند. به همین شکل نویسندگان هم بدون اینکه کسی از آنها خرید کار یا خدمتی داشته باشد، آثارشان را تولید می‌کنند. گاهی این آثار برای کسب درآمد هم عرضه نمی‌شوند.

هنرمندی بدون اتکا به مدرک رسمی: بسیاری از هنرمندان هیچگاه از مسیر آکادمیک مدارک تأییدکننده هنرمند بودن خود را دریافت نکردند. چه بسیار هنرمندانی که تحصیلات مرتبط با هیچ یک از رشته‌های هنری را نداشتند، ولی در رشته هنری خود سرآمد دیگران بودند. به همین جهت است که هیچگاه هنر با مدرک رسمی که از سوی آکادمی صادر شده پیوند نخورد و توانایی هنری افراد آنها را مورد توجه هنرشناسان و مخاطبان قرار داده است. کما اینکه در حال حاضر داشتن مدرک تحصیلی مرتبط با هنر ملاکی برای عضویت هنرمندان در انجمن‌های صنفی آنها نیست. در بسیاری از تشکلهای صنفی موجود موضوع «اشتغال به حرفه و مرتبط به تشکل صنف مربوطه» از اهمیت بیشتری نسبت به مدرک مرتبط برخوردار است. لکن در برخی قوانین و مقررات عام بر داشتن مدرک رسمی برای عضویت تأکید شده که با ملاحظه فوق در تنافر است.

ابتناء شغل هنری بر هنرمند: غالب فعالیت‌های هنرمندان چندان متکی به دریافت مجوزی برای کسب و کار نیست. هر چند برای حضور

در کنار بررسی قالب و یا فرایند شکل‌گیری نظام صنفی برای همه یا بخشی از هنرمندان (که در بررسی وضع موجود مؤثر است)، باید به مسئله و چالش اصلی که به عدم برخورداری هنرمندان از یک نظام صنفی فراگیر و یکپارچه و یا گسترش و استقرار تشکلهای صنفی هنری منجر شده، پرداخته شود. این موضوع در دو بخش ملاحظات قانونی و حرفه‌ای و شغلی مورد بررسی قرار خواهد گرفت چرا که بخشی از موانع به قوانین و مقررات موجود مربوط می‌شود و برخی نیز خارج از قوانین و مقررات به رویکردها و اقتضائات حرفه‌ای، شغلی و حتی سیاستی بازمی‌گردد.

۴-۱. موانع و ملاحظات ناظر بر قوانین موجود

مطابق آنچه قوانین موجود، به خصوص «قانون کار» و «قانون نظام صنفی»، از صنف و صنفی بودن ارائه می‌کنند، فعالیت‌های هنری در ذیل آن قرار نمی‌گیرند چرا که در این قوانین بر محل کار، مالکیت بر تولید، زمان انجام کار، روابط کاری و مانند آنها تصریح شده که اکثر فعالیت‌های هنری از آن برخوردار نیستند. ویژگی‌های خاص فعالیت‌های هنری که به عنوان مانع یا ملاحظه در اطلاق صنف و صنفی به شمار می‌آیند، در ادامه بررسی می‌شوند:

نداشتن محل: غالب فعالیت‌های هنری محل مشخصی برای فعالیت ندارند یعنی نمی‌توانیم به مکانی اشاره کنیم که اینجا محل کار هنرمندان است. چه بسا هنرمندی در خانه، خیابان، یک سالن و هر محل دیگری اثرش را همزمان تولید و عرضه عمومی کند. حتی برخی از هنرمندان بدون اینکه ابزاری داشته باشند هنر خود را تولید و عرضه می‌کنند؛ مانند یک خواننده یا شاعر. اما داشتن یک فضا که الزاماً در مالکیت موقت یا دائم هنرمند نیست اهمیت دارد، چنانکه برای برخی از هنرمندان که محل کار ثابت ندارند، داشتن محل عرضه مهم است. برای مثال یک اثر سینمایی در بهترین حالت باید در سالن سینما به نمایش درآید که البته خود مالک آن نیست. همین اثر سینمایی اما برای تولید در قید یک محل واحد نیست و از لوکیشن‌های مختلف بهره می‌گیرد.

مالکیت‌های چندگانه و چندبُعدی: برخی از آثار هنری به دلیل ماهیت تولیدی خود در مالکیت چند نفر قرار دارند. به عنوان مثال یک اثر سینمایی در مالکیت معنوی چهار شخصیت اصلی، یعنی تهیه‌کننده، کارگردان، فیلمنامه‌نویس و آهنگساز است. اشخاص دیگر هم مانند پخش‌کننده (داخلی و خارجی) و سینمادار در حقوق مادی آن شریک می‌شوند. در تئاتر و موسیقی هم این تنوع مالکیت را شاهدیم. در چنین شرایطی کار کردن یک یا چند نفر کارگر یا کارمند برای کسب درآمد از

۲-۴. ملاحظات حرفه‌ای و شغلی

علاوه بر مسائل مربوط به قوانین و مقررات صنفی مواعی وجود دارد که ریشه در ویژگی‌ها و چارچوب‌های حرفه‌ای و شغلی هنرمندی داشته و در مسیر ایجاد نظام صنفی هنرمندان قرار می‌گیرد.

کم بودن اشتراکات حرفه‌ای میان اصناف هنری: حوزه هنر در اکثر اسناد سیاستی کشور^۱ شامل سینما، تئاتر، موسیقی و هنرهای سنتی و محصولات چندرسانه‌ای است. چنانچه بخواهیم نظام صنفی متناسب با کلیت هنر طراحی شود باید کلیه فعالان این رشته‌های هنری مورد توجه قرار گیرند. منتهی مهم‌ترین مانع (یا خصلت)، شناسایی یا ایجاد حلقه مشترک میان این هنرهاست. به هر حال هر یک از هنرها از ویژگی‌های حرفه‌ای خاص خود برخوردارند که لازم است با در نظر گرفتن آنها نهاد صنفی مشترک ایجاد کرد که مورد قبول همگان باشد و شاید با توجه به خصلت مذکور این امکان اساساً فراهم نباشد.

تجمع نامناسب فعالان در سطوح مختلف در تشکل صنفی: یکی از موانع دیگر ناهمخوانی نوع فعالیت‌ها در سطح هنرمندان است. برخی از فعالیت‌های هنری با توجه به تعریف قانون کار در سطح کارفرمایی است و برخی دیگر کارگری؛ مثل تهیه‌کننده و کارگردان در مقابل دستیار کارگردان و بازیگر و منشی صحنه در یک اثر سینمایی. اینکه چنین افرادی ذیل یک صنف قرار گیرند نیازمند دقیق کردن مطالبات این دست از هنرمندان در سطوح مختلف کاری است چراکه برخی از کسانی که هنرمند به‌شمار می‌آیند در جایگاهی قرار دارند که موضوع مالکیت، حقوق، مسئولیت و تکالیف پیرامون آنها مطرح است، اما برخی دیگر در جایگاهی دیگر و تنها حقوق‌شان مطرح است. رابطه بین آنها در یک صنف واحد می‌تواند موجب تعارض منافع شود، زیرا این دو ممکن است برای پیگیری حقوق‌شان تحت هیچ شرایطی نتوانند در یک سازمان قرار گیرند. به عبارتی نوع مطالبات‌شان غالباً با هم متفاوت و گاهی متعارض است. برای یک تهیه‌کننده امنیت و بازدهی سرمایه به حدی می‌تواند مهم باشد که پرداخت دستمزدهای پایین به هنرمندان دیگر برایش ایجاد منافع کند. اما در مقابل امنیت شغلی برای یک دستیار کارگردان در طول دوره فعالیت برای تولید اثر شاید اهمیت بیشتری داشته باشد.

پراکندگی نامتقارن هنرمندان در سطح کشور و تمرکز اکثریت آنها در شهرهای بزرگ: شرایط مربوط به تولید و عرضه در مشاغل هنری برخلاف سایر مشاغل به گونه‌ای نیست که بتوانند در سراسر کشور و حتی در همه مناطق شهری و روستایی هم حضور داشته باشند. مشاغل هنری وابستگی بسیاری به عرصه‌های پر مخاطبی دارند که غالباً در شهرهای بزرگ چنین فرصتی را فراهم می‌کنند. طیف مشتری هنرمندان هم از رفاه نسبی بالاتری از دیگران برخوردارند و معمولاً در

در عرصه‌های عمومی این الزام وجود دارد، اما خود برای فعالیت‌های هنری‌شان نیازی به دریافت مجوز ندارند. این امر برخاسته از ذات هنر است که به استعدادها و نبوغ فردی هنرمند مربوط است. بسیاری از هنرمندان آثار خود را تولید و به‌صورت مستقیم به مشتری می‌فروشند و یا اثر خود را در محل اختصاصی مشتری عرضه و از این بابت درآمد کسب می‌کنند. حتی در خصوص آثاری که تولید نهایی آن نیازمند عرضه عمومی است و باید مجوز دریافت کنند، بخشی از هنرمندانی که با آنها همکاری می‌کنند هیچ مجوزی برای کسب و کار خود ندارد؛ مانند فیلمنامه یا نمایشنامه‌نویسان، ارائه‌کنندگان خدمات فنی و ... حتی هنرمندانی هم که در صحنه و تصویر عمومی قرار می‌گیرند، نظیر بازیگران که در فیلم یا نمایش حضور می‌یابند، برای کسب درآمد در یک اثر نیازی به دریافت مجوز برای حضور در آن اثر ندارند. در واقع شغل هنری به خودی خود نیازی به دریافت مجوز ندارد.

غلبه محتوا بر کالا در آثار هنری: یکی از ویژگی‌های آثار هنری این است که پیام‌ها و محتواهای آشکار و پنهان در آنها اهمیت بیشتری از خود اثر دارند. برخی از آثار هنری به‌عنوان کالا شاید ارزش بسیار بالایی اقتصادی داشته باشند و سود خوبی را هم برای خالقان و مالکان خود فراهم کنند، اما از آن مهم‌تر تأثیر محتوای آن است که از جانب مخاطبان مورد توجه قرار می‌گیرد. از این‌رو مدیریت و نظارت بر محتواهای تأثیرگذار در آثار موضوعی است که نظر همه دولت‌ها و حکومت‌ها را به خود جلب کرده و می‌کند. از این منظر باید کالاهای هنری را به دلیل کارکردهای فرهنگی‌شان در جایگاهی قرار داد که فراتر از تولیدات یک صنف خاص قرار می‌گیرد. بخش اصلی این جایگاه را سیاست‌های فرهنگی تعیین می‌کنند. وقتی از منظر سیاست‌گذاری فرهنگی وارد می‌شویم باید بدانیم که محتوا و معنا اهمیت ویژه دارند و هنرمند و هنرش هر دو در بیان و محتوایی که عرضه می‌کنند مسئولیت دارند. این مسئولیت مطالبه دولت و جامعه خواهد بود. در مقابل بسیاری از کالاهای عرضه شده به جامعه چنین ویژگی‌ای را ندارند.

دشواری پذیرش الزامات ناشی از قواعد بین‌المللی: تشکل‌های کارگری و کارفرمایی موضوع قانون کار به جهت تفاهمات و توافقاتی که وجود دارد ملزم به رعایت ضوابط مقاوله‌نامه‌ها و ترتیبات سازمان بین‌المللی کار (ILO) هستند و فعالیت‌های این تشکل‌ها متأثر از قواعد بین‌المللی است؛ مانند تعطیلی هفتگی، تساوی رفتار بین کارگران داخلی و خارجی، حمایت از (حداقل) مزد، کار اجباری، ممنوعیت کار کودکان و غیره. چنانچه تشکل‌های هنری را در این گروه قرار دهیم، ممکن است شاهد الزاماتی باشیم که با ساختار سیاست‌گذاری (در سطح حکمرانی) و حتی تصمیم‌گیری (در سطح مدیریت حرفه‌ای سینماگران) همخوانی نداشته باشد.

۱. سند مهندسی فرهنگی (فصل پنجم: اولویت‌های فرهنگی)، قوانین بودجه (ذیل فصل فرهنگ)، قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ...

کل گستره کشور چنین بازاری وجود ندارد. از این جهت شاهد تمرکز بالایی از هنرمندان در شهرهای بزرگی مانند تهران، مشهد، اصفهان، تبریز و ... هستیم. بدین ترتیب پراکندگی تشکلهای هنری تابعی از بازار، مشتریان، رفاه نسبی، فرهنگ عمومی و مخاطبان است که بسیاری از نقاط کشور از این ویژگیها برخوردار نیستند. چنین پراکندگی باعث می شود در شهر یا منطقه ای با تعداد اندکی از هنرمندان، نتوان یک نمایندگی یا شعبه استاندارد (مطابق حداقل هایی که از تعداد اعضا برای تشکیل انجمن یا تشکل صنفی تعیین شده) تشکیل داد.

امکان و توان اصناف هنری برای پذیرش مسئولیت صدور

مجوزهای کسب و کار و نظارت بر آن: از زمانی که تشکلهای صنفی هنری توانستند به یک ثبات لازم برسند، این مطالبه شکل گرفت که مانند تجربیات موجود در میان نظامهای صنفی حوزه اقتصاد و کسب و کارهای دیگر بخشی از فعالیت حاکمیتی، یعنی صدور مجوز و نظارت بر آنها را برعهده داشته باشند. با آنکه این مطالبه فراز و نشیبهای بسیاری را طی کرد اما هیچگاه به صورت کامل عملیاتی نشد. این امر از عوامل مختلفی چون تجربه تاریخی روابط اصناف و دولت سرچشمه می گیرد. در این خصوص باید بدانیم که رابطه میان صنف و دولت در چند الگوی ذهنی قابل تفکیک است: الگویی که بر مبنای آن صنف فعال و دولت محدود است؛ الگویی که بر مبنای آن صنف فعال و دولت هم فعال است؛ الگویی که بر مبنای آن صنف منفعل و دولت فعال است.

در این چارچوب باید گفت که مطابق سیر تاریخی مشاهده شده از اصناف هنری در ایران، به دلیل ماهیت دولت که خصلتی فراگیر داشته است، هیچ گاه نتوانسته از الگوی سوم، الگویی که بر مبنای آن صنف منفعل و دولت فعال بود، خارج شود یعنی تشکلهای صنفی هنری برخلاف اصناف دیگر، نتوانستند در سطح جامعه و صنف خود به صورت فعالانه ای حضور داشته باشند. این امر از چند جهت قابل بحث است:

- تشکلهای صنفی هنری برخلاف اسلاف اقتصادی خود مدت زمان زیادی در سطح جامعه حضور نداشته اند. عمر هر سه خانه هنری (خانه های سینما، تئاتر و موسیقی) کمتر از چند دهه است و پیش از آن هم حضور منسجمی نداشته اند. همین سابقه کم، انباشت تجربه کمتری را برای فعالان صنفی در هنر ایجاد کرده تا بتوانند برپایه آن ساختار خود را به درستی تنظیم کنند. البته کم بودن تجربه فعالیت صنفی خود متأثر از چند عامل درونی (مانند نبود انسجام داخلی) و بیرونی (مانند حمایت های مالی دولت از این نهادها) است که آگاهی از آن می تواند

برای طراحی درست نظام صنفی هنری راهگشا باشد. - سابقه ورود و حتی تصدی دولت در امور مختلف که ناشی از رویکرد عمومی موجود در ساختار اداری است، به عنوان عاملی تأثیرگذار در میزان فعال بودن اصناف قابل توجه است. در ادوار مختلف تاریخی یکی از ویژگی های ثابت در نظام سیاستگذاری این بوده که دولتمردان در تصدی گری امور حضور حداکثری داشته اند. این امر تاحدی باعث منفعل شدن جامعه و تمایل به عدم مسئولیت پذیری آنها شده است. در خصوص مسائل و مشکلات صنفی و معیشتی هنرمندان نیز دولت در ارائه خدمات همواره پیش قدم بوده و تمرکز دولت برای حل آنها بیشتر بوده است. در مسائل صنفی نیز دولت حضور حداکثری داشته که عاملی در انفعال هنرمندان است.

- با وجود اینکه برخی از تشکلهای صنفی هنری در مواقعی توانسته اند به عنوان یک عامل تأثیرگذار در فرایندهای قدرت عمل کنند، اما درون خود انسجام مناسب را ندارند. چنددستگی موجود در میان هنرمندان باعث ایجاد طیف های مختلف فکری و سیاسی شده که بر سر منفعت جمعی خود نتوانسته اند به یک هدف مشترک دست یابند. از همه مهم تر اینکه کسانی که ذیل تشکل هنری خود جمع می شوند درواقع تصویر روشنی از کارکرد این نهاد ندارند. با همه تلاش هایی که صورت می پذیرد، تضادهای فکری میان مسئولان این تشکل ها در پیشبرد منافع جمعی عامل بازدارنده ای جدی به شمار می آید.

- موضوع دیگر وابستگی مالی تشکلهای هنری به دولت برای انجام امور خود است. در کنار حمایت های مالی و غیرمالی که دولت از هنرمندان به عمل می آورد، اکثر قریب به اتفاق تشکلهای هنری برای فعالیت های خود وابسته به کمک ها و حمایت های مالی و اعتباری دولت هستند. بخش عمده ای از این اعتبارات به سمت امور بیمه ای اعضای تشکل ها و مابقی در امور دیگر معیشتی هزینه می شود. همین وابستگی خود مسئله ای برای خانه سینما در سال ۱۳۸۹ شده بود که باعث اعتراض اهالی خانه سینما نسبت به عدم پرداخت بودجه خانه سینما توسط معاونت سینمایی در آن دوره شد. چنین وابستگی، به لحاظ عملکردی، فعالیت تشکلهای هنری را تحت الشعاع قرار می دهد. لذا نمی توان انتظار داشت که آنها به صورت فعالانه ای عمل کنند، زیرا اگر دولت بخواهد بودجه این تشکل ها را قطع کند فعالیت های شان هم رو به تعطیلی می گراید. شاید به همین علت است که تأکید می شود میان نیازهای صنفی - معیشتی و فعالیت های هنری هنرمندان باید تفکیک قائل بود.

[نتیجه‌گیری و پیشنهادها]

مزایای یک شغل مانند امنیت شغلی و حقوق ایام بیکاری بهره‌مند شوند باید تعریف شغلی لازم برای آنها صورت پذیرد. این مهم می‌تواند در چارچوب اطلاق «صنفی» نیز انجام پذیرد. لذا تسری اطلاق «صنفی» برای فعالیت‌های گوناگون هنری، به‌عنوان یک «صنف» مطابق قانون نظام صنفی یا قانون کار، یا هر قانون دیگری نیازمند مفاهیم معنایی و مصداقی میان وزارتخانه‌ها و نهادهای مسئول نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است. رفع این مسئله نیازمند یک یا هر دو راهکار زیر است:

۱) اصلاح قوانین و مقررات مربوط به حوزه تشکلهای فرهنگی و هنری نظیر مصوبه «ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها»، مصوب ۱۳۷۵/۶/۲۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی و ارائه تعریفی جدید از فعالیت‌های فرهنگی و هنری و نظام‌های صنفی در آنها به‌گونه‌ای که صنف هنری به‌عنوان یکی از اصناف خاص بتواند مانند دیگر اصناف از فرصت‌ها و ظرفیت‌های موجود در قانون کار و قانون نظام صنفی کشور در چارچوب فعالیت‌های خود بهره‌مند شود.

۲) اصلاح قوانین موجود (نظیر قانون کار) برای آنکه مشاغل هنری هم به‌عنوان یک «شغل» در چارچوب قانون قرار گیرند، البته باید ویژگی‌ها و ملاحظات خاص هنر و فعالیت‌های هنری لحاظ شود. لذا پیشنهاد می‌شود در قوانین موجود ملاحظه ذیل اعمال گردد:

در این گزارش مروری بر اهمیت و ابعاد تشکلهای صنفی در هنر شد و سعی گردید سوابق قانونی موجود در این باره ارائه و تلاش‌هایی که برای دستیابی به یک نظام صنفی هنری فراگیر یا نظام‌مند تابه‌حال انجام شده، مرور شود. در ادامه نیز به ابعاد و موانع ایجاد یک تشکل صنفی واحد اشاره شد. به‌هر حال آنچه از قوانین و سیاست‌های موجود در نظام تقنینی و سیاستی پیرامون ایجاد و ساماندهی ساختارهای اجتماعی با اهداف صنفی و حرفه‌ای برمی‌آید، بیانگر این است که امکان و ظرفیت حقوقی لازم جهت استقرار نظام صنفی برای همه کسب‌وکارها به‌خصوص کسب‌وکارهای فرهنگی و هنری فراهم است. این امر نشانه‌ای از تمایل نظام حکمرانی برای بهره‌گیری از ظرفیت تشکلهای صنفی - هنری برای کمک به پیشبرد امور هنرمندان است. با این حال، گرچه قوانین موجود ظرفیت لازم برای ایجاد تشکل صنفی برای هنرمندان دارند، اما این تشکل با آنچه به‌عنوان «صنف» در چارچوب قانون نظام صنفی یا قانون کار قرار دارد، در برخی حالات با جنس فعالیت‌های هنری همخوانی کامل ندارد. از این جهت باید برای استقرار نظام صنفی بخش فرهنگ، به‌الزاماتی توجه داشت. در این راستا پیشنهادهایی در ادامه ارائه می‌شود.

پیشنهادهای:

قرار دادن فعالیت‌های هنری، با ویژگی‌های خاص خود، به‌عنوان «شغل» ذیل طبقه‌بندی مشاغل قانون کار؛ برای آنکه فعالیت‌های هنری از

اشخاص شاغل در فعالیت‌های هنری دارای مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی که بنا به اقتضائات حرفه‌ای محل، زمان ثابت و یا کارفرمایی برای انجام فعالیت‌های خود ندارند، مجازند مشمول قوانین مرتبط با کار و تامین اجتماعی قرار گیرند.

از نیازهای معیشتی ایشان؛ با توجه به اینکه بنا به سیاست‌های فرهنگی دولت موظف به حمایت از هنرمندان و مشاغل هنری است، باید در میان اصناف و تشکلهای هنری که بنا به ساختارهای تولید و عرضه آثار و خدمات از یکدیگر متفاوتند و غالباً نیازهای حرفه‌ای‌شان با نیازهای معیشتی آنها چندان همپوشانی ندارد، اشتراکات واحد معیشتی و رفاهی میان آنها یکپارچه‌سازی شود تا بتوانند در یک چارچوب نظیر صندوق اعتباری گرد هم آیند.

■ لزوم حضور دستگاه تخصصی (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یا فرهنگستان هنر) در همه مراجعی که قصد صدور مجوز برای فعالیت‌های صنفی هنری دارند. برای مثال، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در تدوین آیین‌نامه مشاغل تخصصی و فنی (موضوع ماده (۱۳) قانون نظام صنفی) مصوب ۱۳۹۴/۴/۱۴ می‌توانست حضور مؤثری در ارائه تعریف از هنر و

■ ارائه تعریفی واحد از فعالیت‌های هنری در نظامات حقوقی کشور؛ شورای عالی انقلاب فرهنگی، به‌عنوان متولی اصلی در سیاستگذاری برای حوزه فرهنگ و هنر، با همکاری فرهنگستان هنر، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و تشکلهای هنری لازم است تعریفی واحد از فعالیت‌های هنری در نظامات حقوقی کشور ارائه دهند، به‌گونه‌ای که خوانش از هنر در همه اسناد سیاستی و تقنینی به یک شکل باشد. در این صورت نمی‌توان برخی از فعالیت‌ها را هنری و برخی دیگر را غیرهنری خواند. البته بخش مهمی از این موضوع به خود هنرمندان در حیطه‌های تخصصی‌شان مربوط می‌شود که به لحاظ نظری و عملی مشاغل و فعالیت‌های هنری را به یک چارچوب واحد و مورد قبول برسانند.

■ یافتن اشتراکات صنفی واحد میان تشکلهای صنفی مختلف هنری و حمایت از هنرمندان با تفکیک رشته‌های مختلف فعالیت‌های هنری

مشاغل هنری داشته باشد.

■ توجه متوازن به تکالیف و حقوق مربوط به هنرمندان در سطح حرفه و جامعه؛ یکی از وظایف دولتمردان نسبت به هنرمندان، توجه به ایجاد سرمایه‌های مادی و معنوی این قشر در سطح جامعه و کشور است. این کار کرد، حقوق و تکالیفی را برای هنرمندان به همراه دارد. در مقابل هم هنرمندان باید به کار کردها و نقش تنظیم‌گر یانه دولت در سطح جامعه و کشور توجه داشته و از وظایف خود به عنوان قشری خاص آگاه باشند. متأسفانه از آنجایی که تبیین مناسبی از نسبت این دو نهاد برای انجام وظایف در اسناد سیاستی موجود ترسیم نشده و تنها در مباحث نظری باقی مانده، لازم است در این خصوص تصریح دقیق‌تر و بیشتری صورت پذیرد. در این قالب، مقتضی است در صورت تدوین قوانین یا مقرراتی در خصوص هنرمندان در آینده، حتماً این الزام و تشریح وظایف دوسویه

میان جامعه هنری و نهاد حاکمیت مورد توجه قرار گیرد. در پایان، برای اینکه تلاش‌های صورت گرفته در سامان کردن استقرار نظام صنفی برای هنرمندان به یک نتیجه مطلوب برسد، باید بر مبنای قوانین و مقررات موجود میان نیازهای معیشتی و شغلی هنرمندان و تنوع رشته‌ها و گونه‌های آثار تولیدی آنها تفکیک قائل بود چرا که در کم‌و کیف تولید و عرضه آثار هنری به تبع ذات هنر شکل‌های مختلفی قابل ترسیم است، اما در نیازهای معیشتی، رفاهی و حمایتی هنرمندان اشتراک منافع وجود دارد و استفاده از مکانیسم صندوق اعتباری هنر به عنوان یک راهکار قابل اعتنا، از این باب اثرگذاری بیشتری دارد. با این تفکیک و در شرایط موجود و تنوع رشته‌ها و آثار هنری، به نظر می‌رسد تعدد تشکلهای و انجمن‌های صنفی موجود در میان رشته‌های مختلف هنری را باید پذیرفت و مورد حمایت قرار داد.

[منابع و مأخذ]

۱. «آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی» (هیئت وزیران، ۱۳۸۴/۵/۸).
۲. «آیین‌نامه اجرایی مواد (۲) و (۱۷) قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای» (هیئت وزیران، ۱۳۸۳/۴/۲۱).
۳. «آیین‌نامه تشکلهای مردم‌نهاد» (هیئت وزیران، در جلسه‌های ۱۳۹۴/۱۲/۲، ۱۳۹۵/۱/۱۱ و ۱۳۹۵/۵/۲۷).
۴. «آیین‌نامه چگونگی تشکیل، حدود وظایف و اختیارات و چگونگی عملکرد انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوط» (هیئت وزیران، ۱۳۷۱/۱۰/۶ و ۱۳۸۹/۸/۳).
۵. «آیین‌نامه مشاغل تخصصی و فنی (موضوع ماده (۱۳) قانون نظام صنفی)» (هیئت وزیران، ۱۳۹۴/۴/۱۴).
۶. «آیین‌نامه اجرایی ضوابط لازم برای صدور پروانه کسب توسط اتحادیه‌های صنفی در شهرها (موضوع تبصره «۱» ماده (۱۲) قانون نظام صنفی)»، مصوب ۱۳۸۳/۵/۸.
۷. «آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی» (وزیر دادگستری، ۱۳۳۷/۹/۵).
۸. «تصویب‌نامه در خصوص تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه در رشته تخصصی» (هیئت وزیران، ۱۳۹۸/۸/۱۹).
۹. «ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها» (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۵/۶/۲۷).
۱۰. «طرح نحوه صدور مجوز تأسیس تشکلهای غیردولتی» (شورای عالی اداری، ۱۳۷۸/۱۲/۱۱).
۱۱. اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۱).
۱۲. سایت خانه تئاتر (<https://theaterforum.ir>).
۱۳. سایت خانه سینما (<https://www.khanehcinema.ir>).
۱۴. سایت خانه موسیقی (<http://www.iranhmusic.ir>).
۱۵. سایت دیوان عدالت اداری (<http://divan-edalat.ir>).
۱۶. سایت مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی معاصر (<https://civa.ir>).
۱۷. سایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (<https://www.farhang.gov.ir>).
۱۸. سیاست حمایت از اشتغال هنرمندان (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۲).
۱۹. غفاری، غلامرضا و نیازی، محسن (۱۳۸۶)؛ جامعه‌شناسی مشارکت، تهران: نشر نزدیک.
۲۰. قانون «فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده» (مصوب ۱۳۶۰/۶/۷).
۲۱. قانون برنامه پنجساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۳).
۲۲. قانون برنامه پنجساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۷۹).
۲۳. قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۵).

۲۴. قانون تجارت (مصوب ۱۳۱۱).
۲۵. قانون در حال طی مراحل تصویب «نحوه تشکیل و فعالیت تشکل‌های صنفی - تخصصی» (مصوب در مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۵/۵/۱۴۰).
۲۶. قانون کار (مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۶۹/۸/۲۹).
۲۷. قانون نظام صنفی (مصوب در چند برهه؛ خردادماه ۱۳۵۰، تیرماه ۱۳۵۹، اسفندماه ۱۳۸۲ و شهریور ۱۳۹۲).
۲۸. نقشه مهندسی فرهنگی کشور (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۱).
29. Diamond, Larry. (1997). "Rethinking Civil Society", Journal of Democracy, Vol. 5, No 03.
30. The Artists' Association of Sweden - Konstnärernas Riksorganisation (kro.se).

[پیوست: فهرست انجمن‌هایی که از کمیسیون بند ۴ مجوز دریافت کردند]

الف) تئاتر

- انجمن بازیگران خانه تئاتر
- انجمن تئاتر کودک و نوجوان
- انجمن صنفی نمایشگران عروسکی خانه تئاتر
- انجمن کارگردانان تئاتر
- انجمن نمایشگران حرکت تئاتر
- انجمن نمایشنامه‌نویسان و مترجمان تئاتر
- انجمن طراحان گریم و ماسک تئاتر
- انجمن موسیقی تئاتر
- انجمن دستیاران کارگردان تئاتر
- انجمن عکاسان تئاتر
- انجمن منتقدان، نویسندگان و پژوهشگران تئاتر
- انجمن مدرسان تئاتر
- انجمن نمایشگران خیابانی تئاتر
- انجمن طراحان صحنه و لباس تئاتر

ج) موسیقی

- انجمن سراسری نوازندگان سازهای کلاسیک
- انجمن سراسری صدابرداران موسیقی
- انجمن سراسری خوانندگان موسیقی کلاسیک
- انجمن سراسری سازندگان ساز
- انجمن سراسری خوانندگان موسیقی پاپ
- انجمن سراسری شاعران و ترانه‌سرایان موسیقی ایرانی
- انجمن سراسری نوازندگان سازهای ایرانی
- انجمن سراسری خوانندگان موسیقی ایرانی
- انجمن سراسری آهنگسازان و رهبران ارکستر و کر ایرانی
- انجمن سراسری نویسندگان و پژوهشگران موسیقی
- انجمن سراسری مدرسان موسیقی

د) هنرهای تجسمی

- انجمن صنفی هنرمندان سفالگر ایران
- انجمن خوشنویسان ایران
- انجمن هنرمندان مجسمه‌ساز ایران
- انجمن تصویرگران ایران
- انجمن هنرمندان نقاش ایران
- انجمن عکاسان صنعتی، تبلیغاتی و معماری
- انجمن عکاسان ایران
- انجمن طراحان و دوزندگان رودوزی‌ها و آرایه‌های تزئینی مد و لباس ایران

ب) سینما

- انجمن صنفی گویندگان و سرپرستان گفتار فیلم
- انجمن برنامه‌ریزان و دستیاران کارگردان سینما تهران
- انجمن صنفی بازیگران سینما
- انجمن صنفی بازیگران و بدلکاران
- انجمن صنفی انیمیشن
- انجمن صنفی صدابرداران و صداگذاران
- انجمن صنفی طراحان فیلم
- انجمن صنفی طراحان فنی و مجریان صحنه
- انجمن صنفی عکاسان سینما
- انجمن صنفی فیلمبرداران
- انجمن صنفی مدیران تولید
- انجمن صنفی کارگردانان مستند
- انجمن صنفی نویسندگان و منتقدان سینمایی

جدول ۱. اعضای تحت پوشش مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی معاصر^۱

ردیف	رشته‌های هنری	تعداد اعضا
۱	نقاشی	۱۳۱۷
۲	گرافیک	۹۱۵
۳	مجسمه	۲۲۷
۴	سفال	۱۲۱
۵	نگارگری	۲۰۷
۶	عکاسی	۷۱۰
۷	تصویرسازی	۱۵۶
۸	خوشنویسی	۳۲۴
۹	کاریکاتور	۳۳
۱۰	موشن گرافیک	۲۷
مجموع		۴۰۳۷

در ادامه فهرستی که ارائه شده، مشتمل بر تشکل‌های سراسری و همچنین تشکل‌های مستقر در تهران بود. بدیهی است نوع محدودتر این تشکل‌ها در استان‌ها و شهرستان‌های مختلف نیز موجود است که ارائه آنها مستلزم نگارش و تدوین گسترده‌تری است.

جدول ۲. سایر کانون‌ها، انجمن‌ها و تشکل‌ها (خارج از ۴ مؤسسه کلان فرهنگی - هنری)

سینما و تئاتر		
۱	انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌ها و تهیه‌کنندگان مستقل تولید فیلم سینمایی استان تهران	۶
۲	انجمن تهیه‌کننده - کارگردانان سینما (مجمع فیلم‌سازان)	۷
۳	انجمن صنفی کارفرمایی هنرمندان سرگرمی‌های نمایشی استان تهران	۸
۴	انجمن تعزیه ایرانیان	۹
۵	اتحادیه تهیه‌کنندگان مستقل سینمای ایران	۱۰
موسیقی		
۱	انجمن موسیقی ایران	۴
۲	انجمن صنفی هنرمندان موسیقی ایران	۵
۳	مجمع صنفی ناشران آثار شنیداری	

1. https://civa.ir/Members_List.aspx

هنرهای تجسمی			
۱	انجمن صنفی کارگری عکاسان ایران	۱۳	انجمن هنرمندان مجسمه‌ساز ایران
۲	انجمن عکاسی میراث فرهنگی	۱۴	انجمن هنرهای تجسمی
۳	انجمن خوشنویسان ایران	۱۵	انجمن هنرمندان نقاش ایران
۴	هنرمندان و صنعتگران صنایع دستی	۱۶	انجمن عالی معماری ایران
۵	انجمن حمایت از هنرمندان صنایع دستی سنتی و هنرهای سنتی زیبا	۱۷	انجمن صنفی کارگری رفوگران و مرمت‌کاران فرش دستباف
۶	انجمن فرهنگی هنری هنرمندان مجسمه‌ساز ایران	۱۸	انجمن فرهنگی و هنری هنرمندان طراح و نقاش فرش
۷	انجمن تصویرگران ایران	۱۹	انجمن صنفی طراحان گرافیک ایران
۸	انجمن هنرمندان سفالگر	۲۰	خانه کاریکاتور ایران
۹	انجمن نگارگری ایرانی	۲۱	انجمن پیشکسوتان مطبوعات
۱۰	انجمن صنفی کارگری طراحان گرافیک متحرک شهر تهران	۲۲	انجمن صنفی کارگری روزنامه نگاران استان
۱۱	جامعه اسلامی هنرمندان	۲۳	انجمن هنرمندان دوستدار میراث فرهنگی
۱۲	انجمن هنرمندان نواندیش ایران	۲۴	انجمن شاعران ایران
		۲۵	انجمن علمی هنرهای تجسمی وابسته به کمیسیون انجمن‌های علمی وزارت علوم

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، رویروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir